

Резюме

Выговський О.І. Правовідносини щодо випуску та розміщення цінних паперів у системі цивільних правовідносин.

У даній статті представлено аналіз особливостей емісійних правовідносин як окремої категорії приватноправових відносин та емісії цінних паперів як цивільно-правового субінституту, досліджуються теоретичні питання, пов'язані з виникненням емісійного цінного папера як унікального об'єкта цивільних прав. Автор статті приділяє окрему увагу питанням юридичної кваліфікації взаємозв'язків, що виникають між емітентом та потенційним інвестором на етапі до укладення договору розміщення цінних паперів, та аналізує сутність цього договору й особливості його укладення.

Ключові слова: цінні папери, емісія, розміщення цінних паперів, емісійні правовідносини, емітент, інвестор.

Резюме

Выговский А.И. Правоотношения относительно выпуска и размещения ценных бумаг в системе гражданских правоотношений.

В данной статье представлен анализ особенностей эмиссионных правоотношений как отдельной категории частноправовых отношений и эмиссии ценных бумаг как гражданско-правового субинститута, исследуются теоретические вопросы, связанные с возникновением эмиссионной ценной бумаги как уникального объекта гражданских прав. Автор статьи уделяет отдельное внимание юридической квалификации взаимосвязей, возникающих между эмитентом и потенциальным инвестором на этапе до заключения договора размещения ценных бумаг, и анализирует сущность этого договора и особенности его заключения.

Ключевые слова: ценные бумаги, эмиссия, размещение ценных бумаг, эмиссионные правоотношения, эмитент, инвестор.

Summary

Ygovskyy O. Legal relationship concerning issue and placement of securities within the system of civil legal relationship.

This article presents the analysis of the specific features of issue relationship as a separate category of private legal relationship and issue of securities as a civil law sub-institute, theoretical issues connected with emergence of an issue security as a unique object of civil rights are examined. The author of the article pays special attention to the issues of legal qualification of interrelations existing between an issuer and a potential investor at the stage prior to execution of an agreement on placement of securities and analyzes the essence of this agreement and specific features of its execution.

Key words: securities, issue, placement of securities, issue legal relationships, issuer, investor.

УДК 347.115

Н.О. ДАВИДОВА

Наталія Олександрівна Давидова, доктор юридичних наук, доцент, професор Київського національного лінгвістичного університету

ПРАВО ВИКЛАДАЧА НА АКАДЕМІЧНУ СВОБОДУ ЯК ОСОБИСТЕ НЕМАЙНОВЕ ПРАВО

Стратегічною перспективою освітньої реформи, яка наразі відбувається в Україні, є демократизація суспільства, наближення освіти до потреб особистості, побудова студентоцентрованої парадигми освіти, що неможливо без активного залучення інститутів цивільного права до регулювання відносин у сфері освіти. У зв'язку з розширенням впливу приватного права на освітню сферу, децентралізацією освітніх відносин набуває актуальності дослідження окремих цивільно-правових елементів, зокрема особистого немайнового права викладача на академічну свободу. Концепція академічних свобод є невід'ємною частиною академічної культури в Німеччині, Франції, Великій Британії та США. Рівень демократії будь-якої країни залежить від свободи думки та слова, галузь освіти і науки тут не є винятком.

Загальнотеоретичну основу дослідження особистих немайнових становлять висновки, викладені у працях відомих цивілістів, зокрема О.В. Кохановської, О.О. Красавчикова, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданика, Й.О. Покровського, Р.О. Стефанчука, Є.О. Харитонова, О.І. Харитонової, Я.М. Шевченко.

Мета статті – провести комплексне дослідження цивільно-правового регулювання відносин у сфері освіти академічної свободи викладача в Україні та проаналізувати нормативне закріплення академічної свободи в США.

Ідеї автономізації правового статусу закладу вищої освіти та академічної свободи учасників освітнього процесу є лейтмотивом Закону України «Про вищу освіту» від 01 липня 2014 р. та Закону України «Про освіту» від 05 вересня 2017 року. Принцип автономії закладу вищої освіти, про який йдеться у преамбулі Закону, означає самостійність, незалежність і відповідальність закладу вищої освіти у прийнятті рішень щодо розвитку академічних свобод, організації освітнього процесу, наукових досліджень, внутрішнього управління, економічної та іншої діяльності, самостійного добру і розстановки кадрів у межах, встановлених цим Зако-

ном. Академічна свобода відповідно до ст. 1 Закону України «Про вищу освіту» означає самостійність і незалежність учасників освітнього процесу під час провадження педагогічної, науково-педагогічної, наукової та/або інноваційної діяльності, що здійснюється на принципах свободи слова і творчості, поширення знань та інформації, проведення наукових досліджень і використання їх результатів та реалізується з урахуванням обмежень, встановлених законом. Наділення науково-педагогічних працівників академічною свободою і надання автономії закладам вищої освіти, в яких вони працюють, має чимало позитивних наслідків: зокрема, забезпечує децентралізацію управління, демократизм, раціональність в організації навчально-виховного процесу, сприяє самостійності проведення освітньої, наукової, дослідницької, педагогічної діяльності.

Зародження принципу незалежності викладача від третіх осіб розпочалося у XIII столітті. У 1245 р. Папа Інокентій IV звільнив вчених Паризького університету від обов'язку з'являтися до церковних судів, розташованих на певній відстані від столиці. Наступного року церковний суд поширив цю преференцію також і на викладачів університету. Така практика слугувала утвердженню принципу судової поваги до академічної спільноти та загальною небажанням суду втручатися в університетське життя: університет і викладачі отримали автономію від місцевої влади та посадових осіб церкви. У зазначений спосіб університети було ізольовано від впливу зовнішнього середовища, академічний світ вважався здатним до саморегулювання без залучення арбітрів чи законодавців. Надання університетам можливості самоврядування свідчить про панування диспозитивних засад у сфері освіти, що притаманно цивільно-правовому регулюванню.

Першочергове значення у правовому регулюванні відносин із приводу академічної автономності мають положення міжнародно-правових документів: Загальної декларації прав людини (1948 р.), зокрема ст. 18, якою кожній людині гарантовано право на свободу думки, совісті та релігії; ст. 19 – право на свободу переконань і на вільне їх вираження; ст. 26 – право на освіту, що має бути спрямована на усебічний розвиток людської особистості та на підвищення рівня поваги до прав людини та основних свобод. За змістом Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права 1966 р. (ст. 15) держави-учасниці повинні «поважати свободу, безумовно потрібну для наукових досліджень і творчої діяльності». У Міжнародному пакті про громадянські та політичні права 1966 р. закріплено права, необхідні для науково-педагогічних працівників з метою розвитку вищої школи: право на життя (ст. 6), право на свободу від тортур чи жорстокого, нелюдського поводження чи покарання, що принижує гідність (ст. 7), право на свободу та особисту недоторканність (ст. 9), право на свободу думки, совісті та релігії й одне із не менш важливих – право на свободу переконань та їх вираження (ст. ст. 18, 19). Пактом передбачено інші права, серед яких варто акцентувати право не бути об'єктом свавільного чи незаконного втручання у приватне чи сімейне життя, житло, право на таємницю кореспонденції (ст. 17), право на проведення мирних зібрань (ст. 21), право на свободу об'єднань (ст. 22).

США є безспірним світовим лідером на ринку освітніх послуг, тому вважаємо за потрібне звернутись до американського досвіду академічної свободи викладача. Принципу інституційної автономії та академічної свободи професора в американській вищій освіті надається настільки велике значення, що девізом Стенфорда, одного із провідних дослідницьких університетів світу, є «The Wind of Freedom Blows» (Віє вітер свободи). Питання правового статусу освітньої інституції, управління університетом, прийняття на роботу викладача безстроково (tenure), вимога належної правової процедури, компенсаційна дискримінація (приймом на роботу з наданням переваг групам осіб, які традиційно підлягали дискримінації) є похідними від визначення обсягу змісту поняття «академічна свобода».

Право на академічну свободу в США, так само як і в Україні, має конституційне підґрунтя, тому вважаємо за потрібне проаналізувати відповідні норми конституцій двох держав. Конституційне право, конституційні цінності та конституційні традиції здійснюють прямий чи опосередкований вплив на університетське життя: всі правові питання, що виникають у вищій освіті, рано чи пізно отримують конституційний вимір. Згідно зі ст. 54 Конституції України громадянам гарантовано свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості. Під правом на таку свободу слід розуміти можливість фізичної особи на власний розсуд та відповідно до своїх можливостей визначати сферу, зміст і форму творчості у межах, передбачених законом¹. Право на академічну свободу, крім наведених у ст. 54 Конституції України свобод, охоплює свободу викладання для науково-педагогічних і педагогічних працівників, свободу дослідження для наукових працівників.

Учасники американського освітнього процесу також активно задіяні у конституційно-правових відносинах, пов'язаних із правом на свободу слова, розмежуванням компетенції держави і школи, питаннями приватності, расової і сексуальної дискримінації та численними іншими конституційно-правовими питаннями.

Для правильного розуміння правового регулювання відносин у сфері вищої освіти вважаємо за потрібне проаналізувати зміст поняття «академічна свобода». Про академічну свободу в США прямо не зазначено ані в Конституції, ані в Біллі про права, але її слід розуміти як конституційне право. Найчастіше академічну свободу розглядають у контексті Першої поправки, відповідно до якої Конгрес не видає законів, які стосуються: 1) впровадження релігії чи 2) заборони вільно сповідувати її; або які обмежують: 3) свободу слова, або 4) друку чи 5) право народу на мирні зібрання і 6) звернення до уряду з проханням задовольнити скарги. Родні Смолла вважає потребу в окремому визначенні права на академічну свободу настільки важливою, що навіть пропонує внести відповідні зміни до Біллі про права. Першу поправку, на думку автора, слід викласти у такій редакції: «Конгрес не видає законів, які 1) обмежують впровадження релігії чи 2) забороняють вільно сповідувати її; або які обмежують 3) свободу слова, 4) друку чи 5) право народу на мирні зібрання і 6) звернення до уряду з проханням задовольнити скарги або 7) право на академічну свободу»².

Аналогічну думку про необхідність внесення змін до Білля про права висловлював і Д. Нордін³. Навіть якщо не вдаватися до такого революційного підходу, як внесення змін до Конституції, слід пам'ятати про Дев'яту поправку, згідно з якою наведений у Конституції перелік певних прав не можна тлумачити як заперечення чи обмеження інших прав, належних народові.

Незважаючи на те, що Верховний Суд США не має юридичного права доповнювати Білля про права тими чи іншими правами чи виключати права із переліку, суд офіційно визнав ряд прав, про які не зазначено в Конституції, наприклад право на приватність, право на переривання вагітності та право на свободу об'єднання. За принципом аналогії права академічну свободу можна віднести до прав, непрямо закріплених у законі, тобто імпліцитних прав. Свобода освіти (та академічна свобода як її складова) має найменшу прихильність зі всіх форм свободи слова⁴.

Верховний Суд США у своїх рішеннях часто визнає академічну свободу як цінність чи фактор, але вперто формально не називає академічну свободу суб'єктивним правом, непрямо втіленим у законі. Це пояснюється побоюванням елітизму (теорія розподілу суспільства на еліту і народні маси), що наділяє академічні інституції та професорів більшим обсягом прав. На думку Родні Смолла, тривале небажання Верховного Суду офіційно розширити зміст Першої поправки та включити до неї право на академічну свободу є результатом егалітарного, антиелітарного концепту конституційного права, що вороже ставиться до створення особливих преференцій для певної соціальної групи або класу, зокрема, викладачів чи студентів⁵.

Верховний Суд США прямо не створив окремого конституційного права на академічну свободу, але не варто применшувати роль вищої судової інстанції у формуванні загальнодержавної думки про вагу та значення цього особливого статусу учасника освітнього процесу. Судді неодноразово красномовно й недвозначно висловлювалися про особливе місце університету та університетського професора в сучасному суспільстві. Викладач є «священиком нашої демократії» і «не може виконувати свій благородний обов'язок, якщо немає умов для критичного мислення»⁶, «якщо вдяти гамівну сорочку на інтелектуальних лідерів у наших коледжах та університетах, то майбутнє нашої нації буде під загрозою... наука не може процвітати в атмосфері підозри і недовіри. Викладачі та студенти мають бути вільними у навчанні та оцінці для набуття зрілості, інакше цивілізація зупиниться і помре»⁷.

Право на академічну свободу є комплексним за своїм характером, але цивільно-правова сутність цього поняття – основна. Найчастіше вважається, що академічна свобода учасників освітнього процесу регулюється конституційним, трудовим, освітнім законодавством, а також міжнародно-правовими нормами і принципами⁸, при цьому про провідну роль цивільно-правового регулювання помилково забувають. Право на академічну свободу необхідно розглядати у контексті *права на інформацію*, що має приватноправову природу. В Ольвійській декларації (ст. 2) зазначено, що всі члени академічної спільноти мають право виконувати свої функції без будь-якого втручання або примусу з боку держави чи іншого джерела. Вони також мають право вільно повідомляти про висновки своїх досліджень і публікувати їх без цензури. Жодні стандарти, типові навчальні плани та програми не повинні обмежувати свободу визначення структури та змісту освіти, форм і методів навчальної роботи викладачів університету. Академічна свобода передбачає відкритий доступ до *інформації* та можливість вільно підтримувати стосунки зі своїми колегами у будь-якій частині світу⁹. Спілкування з іноземними колегами відбувається за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, доступність наукової інформації забезпечується через розвиток відкритих електронних архівів (університетських інституційних репозитаріїв), відкритих електронних журналів університетів.

Згідно із загальноприйнятим поділом особистих немайнових прав на: 1) ті, що забезпечують фізичне існування, та 2) ті, які забезпечують соціальне буття фізичної особи, право на академічну свободу можна віднести до другої групи. Одним із особистих немайнових прав першої групи є право фізичної особи на свободу (ч. 1 ст. 288 ЦК України). Крім свободи фізичної (природної або біологічної) та психічної цивільне право охороняє ще соціальну свободу. Лише комплексне поєднання біологічної, психічної та соціальної свободи може забезпечити справжню свободу фізичної особи у приватноправовій сфері. Під «особистою свободою фізичної особи у сфері суспільного буття» слід розуміти створення можливості щодо забезпечення фізичній особі формування власної поведінки в сфері соціального буття, визначення її форми і змісту в межах, що не суперечать чинному законодавству та моральним засадам суспільства¹⁰.

ЦК України містить багато статей із нормами, спрямованими на забезпечення приватного інтересу фізичної особи та вияв особистої свободи у сфері суспільного буття: 1) право на свободу літературної, художньої, наукової та технічної творчості (ст. 309 ЦК України); 2) право на свободу вибору місця проживання (ст. 310 ЦК України); 3) право на свободу вибору та зміну роду занять (ст. 312 ЦК України); 4) право на свободу пересування (ст. 313 ЦК України); 5) право на свободу об'єднання (ст. 314 ЦК України); 6) право на свободу мирних зібрань (ст. 315 ЦК України). Певні елементи права на академічну свободу закріплено у ст. 309 ЦК України: фізична особа має право на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості. Можна дійти висновку, що право на академічну свободу, проголошене у ст. 1 Закону України «Про вищу освіту», за своєю правовою сутністю є правом цивільним, а саме особистим немайновим.

До ознак права на академічну свободу як особистого немайнового права слід віднести такі: особистий характер; відсутність економічного змісту; невідчужуваність; строк дії триває протягом строку дії статусу учасника освітніх відносин; абсолютний характер; спрямованість на виявлення та розвиток індивідуальності особистості.

По-перше, право на академічну свободу є особистим. Згідно з новим тлумачним словником української мови «особистий» розуміється як «такий, що здійснюється безпосередньо, не через інших осіб». Ці правовідносини складаються з приводу особливої категорії об'єктів нематеріальних благ, які мають чітко виражений особистий характер. Саме існування зазначених благ неможливе без зв'язку з носієм права. Такі блага, як свобода та, зокрема, академічна свобода, належать учаснику освітнього процесу, невіддільні від нього.

По-друге, право на академічну свободу формується, утворюється у духовній сфері життя суспільства і не має майнового, економічного змісту. В літературі наведено думку, що це поняття є досить невизначеним і допускає потрійне розуміння: неможливість речового втілення блага; відсутність майнового еквівалента; неможливість точно оцінити певне благо у грошах¹¹. Цю ознаку викладено у ч. 2 ст. 269 ЦК України.

По-третє, особисте немайнове право на академічну свободу належить до тих, що не можуть бути передані. Ця юридична особливість впливає із факту невіддільності самого нематеріального блага. Законодавець урахував цю обставину і відображає її у нормах права, не допускаючи переходу особистих немайнових прав від одного суб'єкта до інших. Фізична особа не може відмовитися від особистих немайнових прав, а також не може бути позбавлена цих прав (ч. 3 ст. 269 ЦК України). Зазначене положення поряд із цивільно-правовою природою має конституційно-правову спрямованість. Права та свободи людини є невідчужуваними та непорушними (ч. 2 ст. 21 Конституції України).

По-четверте, учасник освітнього процесу зберігає право на академічну свободу упродовж усього часу наявності відповідного статусу. Це право є винятком із загального правила про те, що особистими немайновими правами фізична особа володіє довічно (ч. 4 ст. 269 ЦК України). Цивільне право містить чимало винятків такого роду. Наприклад, особисте немайнове право батьків на особисте виховання дитини припиняється із досягненням дитиною повної цивільної дієздатності.

По-п'яте, право на академічну свободу – абсолютне, оскільки чітко визначено лише уповноважену сторону, а коло зобов'язаних осіб є невичерпним, до нього, зокрема, належать держава, органи державної влади та місцевого самоврядування, адміністрація закладу вищої освіти, треті особи.

По-шосте, право на академічну свободу спрямовано на виявлення та розвиток індивідуальності особистості. Свобода вираження думки, свобода творчості, свобода у поширенні знань та інформації, свобода у проведенні наукових досліджень дають змогу проявлятися індивідуальності дослідника¹².

На підставі викладеного можна зробити наступні висновки:

1. Право на академічну свободу викладача має міжнародно-правову та конституційну основу. Конституція України прямо гарантувала громадянам свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості (ст. 54). У США це право розглядається у контексті права на свободу слова з Першої поправки Конституції. Верховний Суд США прямо не створив окремого конституційного права на академічну свободу, але часто його згадує в своїх рішеннях.

2. Право на академічну свободу викладача комплексне за своїм характером, але цивільно-правова сутність цього поняття є основною. До ознак права на академічну свободу як особистого немайнового права слід віднести такі: особистий характер; відсутність економічного змісту; невідчужуваність; строк дії триває протягом строку дії статусу учасника освітніх відносин; абсолютний характер; спрямованість на виявлення та розвиток індивідуальності особистості.

¹ Стефанчук Р.О. Особисті немайнові права фізичних осіб (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту) : монографія / Р.О. Стефанчук ; відп. ред. Я.М. Шевченко. – К. : КНТ, 2007. – С. 465.

² Smolla R.A. The Constitution goes to College: Five Constitutional Ideas That Have Shaped the American University. – New York and London : New York University Press, 2011. – P. 18.

³ Nordin D. The Legal Protection of Academic Freedom // The Courts and Education. The Seventy-seventh Yearbook of the National Society for the Study of Education. Part I. Edited by Clifford P. Hooker, Kenneth J. Rehage. – Chicago : University of Chicago Press, 1978. – P. 331–334.

⁴ Glenn C., Groof J. Finding the Right Balance: Freedom, Autonomy and Accountability in Education / Charles Glenn, Jan de Groof. Vol. II. – The Netherlands : Lemma Publishers, 2002. – P. 295.

⁵ Smolla R.A. – P. 34.

⁶ Wieman v. Updegraff, 344 U.S. 183, 225 (1952) (concurring opinion for Justices Frankfurter and Douglas).

⁷ Sweezy v. New Hampshire, 354 U.S. 234, 259 (1957).

⁸ Маслова Н.Г. Зміст і структура академічної свободи з урахуванням ролі відповідних суб'єктів у науково-освітньому процесі / Н.Г. Маслова // Форум права. – 2012. – № 4. – С. 648.

⁹ Академічні свободи, університетська автономія та освіта сталого розвитку. Мовою документів : наук. видання. – Миколаїв : Вид-во Чорноморського державного університету ім. Петра Могили, 2009. – С. 256–263.

¹⁰ Стефанчук Р.О. Особисті немайнові права фізичних осіб (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту) : монографія / Р.О. Стефанчук ; відп. ред. Я.М. Шевченко. – К. : КНТ, 2007. – С. 456–457.

¹¹ Стефанчук Р.О. Захист честі, гідності та репутації в цивільному праві / Р.О. Стефанчук. – К. : Наук. світ, 2001. – С. 15.

¹² Давидова Н.О. Правовий статус учасників відносин у сфері освіти в США і перспективи його імплементації в освітню систему України (цивільно-правовий аспект) : монографія / Наталія Олександрівна Давидова. – К. : Вид-во «Ліра-К», 2016. – С. 150–151.

Резюме

Давидова Н.О. Право викладача на академічну свободу як особисте немайнове право.

У статті аналізується міжнародно-правова та конституційно-правова основа права викладача на академічну свободу в Україні та США. Робиться висновок про цивільно-правовий зміст цього права. До ознак права на академічну свободу як особистого немайнового права слід віднести такі: особистий характер; відсутність економічного змісту; невідчужуваність; строк дії триває протягом строку дії статусу учасника освітніх відносин; абсолютний характер; спрямованість на виявлення та розвиток індивідуальності особистості.

Ключові слова: викладач, особисте немайнове право, цивільне право, Конституція України, Конституція США.

Резюме

Давидова Н.А. Право преподавателя на академическую свободу как личное неимущественное право.

В статье анализируется международно-правовая и конституционно-правовая основа права преподавателя на академическую свободу в Украине и США. Делается вывод о гражданско-правовом содержании этого права. К признакам права на академическую свободу как личного неимущественного права можно отнести следующие: личный характер; отсутствие экономического содержания; неотъемлемость; срок действия длится на протяжении действия статуса участника образовательных отношений; абсолютный характер; направленность на выявление и развитие индивидуальности личности.

Ключевые слова: преподаватель, личное неимущественное право, гражданское право, Конституция Украины, Конституция США.

Summary

Davydova N. Right of the Professor to Academic Freedom as Private Non-property Right.

International and constitutional basis of the right of the professor to academic freedom in Ukraine and the USA is analyzed. The conclusion is made about civil law essence of this right. Characteristics of the right to academic freedom as a private non-property right are: personal character; lack of economic content; inalienability; the term of validity lasts for the duration of the status of a participant in educational relations; absolute character; focus on the identification and development of individuality.

Key words: professor, private non-property right, civil law, Constitution of Ukraine, Constitution of the USA.

УДК 347

Д.В. БОЙЧУК

Дмитро Валерійович Бойчук, кандидат юридичних наук, доцент Київського університету імені Бориса Грінченка

ПОРЯДОК ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ГРОМАДЯНИНОВІ НЕЗАКОННИМИ ДІЯМИ ОРГАНІВ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ, ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ, ПРОКУРАТУРИ І СУДУ

Основний Закон нашої держави визначає Україну як правову державу, тобто державу, в якій втілюється принцип верховенства права, забезпечуються права і свободи людини, гарантується принцип недопустимості звуження існуючих прав і свобод людини та відповідальності влади перед людиною тощо. У такій державі відповідальність за вчинену протиправну поведінку мають нести однаковою мірою як фізичні та юридичні особи, так і держава, її органи, органи місцевого самоврядування, їх службові та посадові особи у порядку, передбаченому законодавством. На жаль, випадки вчинення правопорушень державними органами стосовно фізичних осіб трапляються досить часто. Тому на сьогоднішній день питання відшкодування шкоди, завданої органами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури і суду є досить актуальним.

Вивченню питання порядку відшкодування моральної шкоди, завданої громадянину незаконними діями зазначених вище органів, приділяється незначна увага. Серед науковців, які частково проводили дослідження з цього питання, можна виділити А. В. Куцина, А. А. Благодир, В. С. Благодир, С. М. Благодир, О. С. Онищенко, А. С. Кривошликова та деяких інших. В основному аналіз досліджуваного питання можна здійснити крізь призму нормативно-правових актів.

Основною метою даної статті є вивчення порядку відшкодування моральної шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури і суду. А також з'ясування поняття моральної шкоди, визначення умов, при настанні яких має відшкодуватися моральна шкода, завдана громадянину тощо.

Порядок відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, органу досудового розслідування, прокуратури або суду, вста-